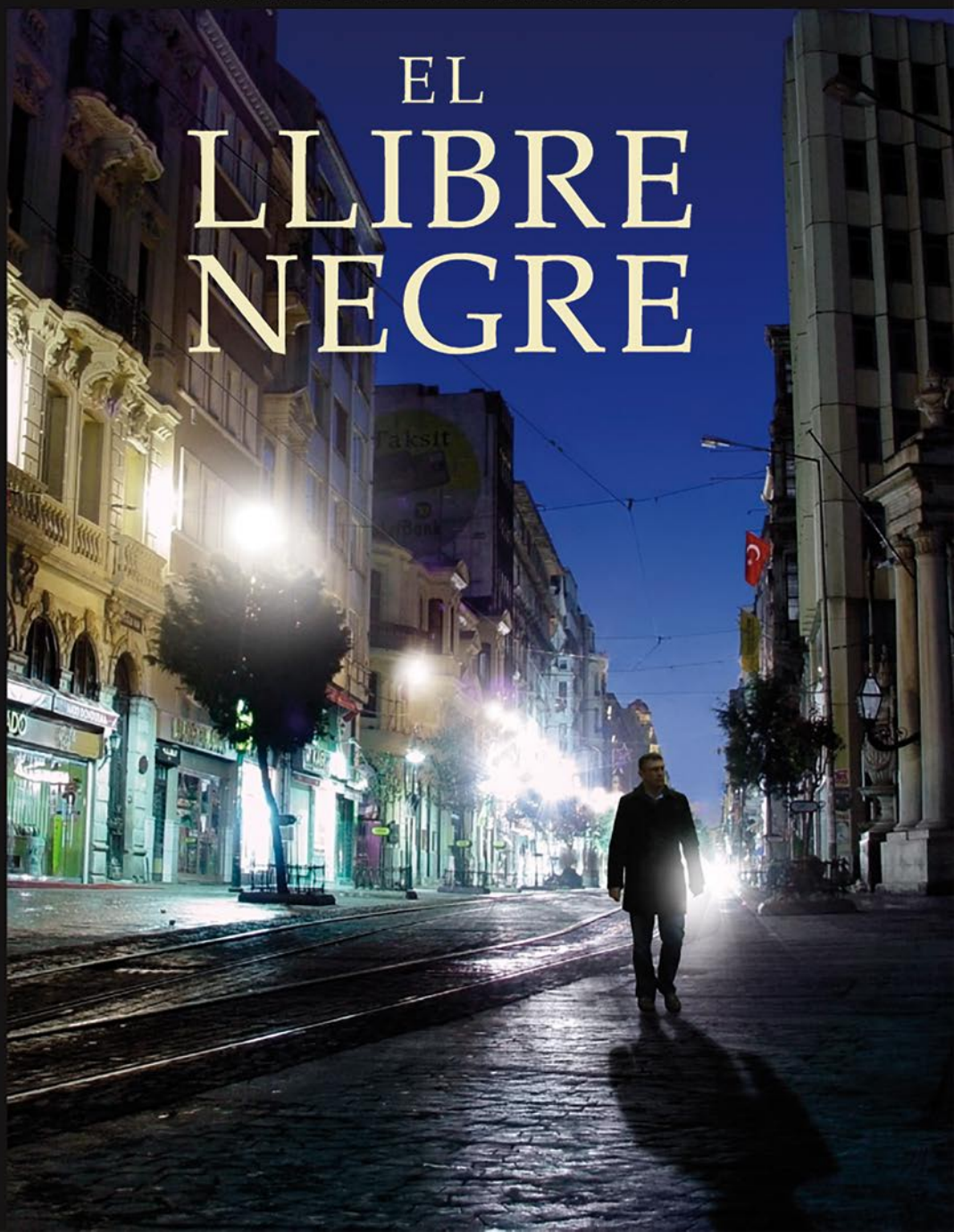

L'ECLÈCTICA

ORHAN PAMUK

PREMI NOBEL DE LITERATURA

EL LLIBRE NEGRE

bromera

I. Quan Galip va veure Ruya per primer cop

«No empreu l'epígraf: mata el misteri de l'obra!»

ADLI

«Si ha de morir, doncs, només cal matar el secret i el fals profeta que ven el secret.»

BAHTI

En la penombra tèbia i mòrbida, tapada amb l'edredó de quadres blaus, amb les seves carenes, els seus barrancs ombrívols i els seus turons d'un blau delicat, que s'estenien fins a l'extrem del llit, Ruya encara dormia, ajaguda de bocaterrosa. A fora s'alçaven els primers sorolls d'un matí d'hivern: uns quants cotxes, algun autobús, l'estrèpit dels bidons de llauna que el venedor de salep, d'acord amb el pastisser, deixava sorollosament damunt la vorera, i els xiulets de l'encarregat de cridar els taxis col·lectius. Dins el dormitori, la claror hivernal gris plom empal·lidia encara més en travessar les cortines blau marí. Galip, que no s'havia deixondit del tot, va observar la seva dona, el cap de la qual sobresortia de l'edredó blau. El mentó de Ruya s'enfonsava en el coixí de ploma. La seva manera d'inclinar el front tenia alguna cosa d'irreal que despertava en Galip una gran curiositat per totes les coses meravelloses que es produïen en el mateix instant dins el cervell d'ella, i també por. «La memòria és un jardí», havia escrit Gelal en una de les seves cròniques. «Els jardins de Ruya, els seus...», s'havia dit aleshores Galip. «No hi pensis, sobretot no hi pensis, et posaries molt gelós!» Però Galip hi va pensar, tot contemplant el front de la seva dona.

Li hauria agradat molt vagarejar al sol, entre els rosers enfiladissos, les acàcies i els salzes del jardí secret i amb les portes tan curosament tancades de Ruya, submergida en la serenitat del son... I tanmateix, li produïen un temor vergonyós les cares que podia trobar-s'hi: «Vaja!, tu també eres aquí? Hola, doncs.» Li

feia por trobar-hi, amb tanta curiositat com tristesa, siluetes masculines que no s'esperava: «Perdona, amic, però on i quan vas conèixer la meva dona?» «A casa vostra, fa tres anys», o «en una revista de moda estrangera comprada a la botiga de l'Aladí», o «a l'escola on anàveu tots dos», o «a l'entrada d'un cinema, on us estàveu plantats donant-vos les mans...» Però no, la memòria de Ruya potser no estava pas tan poblada i no era tan cruel; potser Ruya feia una passejada amb barca amb ell, Galip, per l'únic racó assolellat de l'ombrívol jardí dels seus records. Havien tingut galteres tots dos al mateix temps, sis mesos després que la família de Ruya s'instal·lés a Istanbul. En aquell temps, la mare de Galip o la de Ruya, la bella tieta Suzan, ara l'una ara l'altra i de vegades totes dues, s'emmenaven les dues criatures a fer passejades amb barca a Tarayaba o a Bebek, després d'un llarg trajecte amb autobusos que sotraguejaven pels carrers empedrats. En aquells anys, eren els microbis, els cèlebres, i no pas els medicaments: tothom estava convençut que, contra les galteres, l'aire pur del Bòsfor era el millor remei. La mar estava encalmada al matí, la barca era blanca, i el barquer, sempre el mateix, amical. Les mares s'asseien al darrere, i Ruya i Galip s'instal·laven l'un al costat de l'altre a la proa, mig tapats pel tors del barquer, que s'ajupia i es redreçava en un moviment continu. Sota els seus peus i els seus turmells fràgils, molt semblants, que estenien sobre la mar, l'aigua s'escolava lentament, amb les algues, les taques irisades de fuel, els petits palets gairebé transparents i els bocins de diaris, encara llegibles, que ells examinaven des de dalt de la barca, a la recerca d'un article de Gelal.

El primer cop que va veure Ruya, sis mesos abans de les galteres, Galip estava assegut en un petit tamboret instal·lat damunt la taula del menjador, i el barber li tallava els cabells. En aquell temps, el barber, un home llargarut amb uns mostaxos a l'estil de Douglas Fairbanks, acudia a la casa cinc vegades a la setmana per afaitar l'avi. Era l'època en què la gent feia llargues cues davant el torrador de l'Àrab i la botiga de l'Aladí per comprar cafè, l'època en què les mitges de niló es venien al mercat negre, en què els Chevrolets model 56 eren cada cop més nombrosos a Istanbul, l'any que Galip havia començat a anar a escola. Aleshores ja llegia amb una extrema atenció els articles de Gelal, que apareixien pu-

blicats cinc dies per setmana a la pàgina dos del *Milliyet* sota el pseudònim de Selim Kaçmaz; havia estat la seva àvia qui li havia ensenyat de llegir i d'escriure, dos anys abans. S'instal·laven tots dos en un angle de la taula del menjador, i, amb la veu entretallada per la ranera, l'àvia li revelava el més gran dels misteris, la manera d'unir unes lletres amb les altres; tot seguit expulsava el fum del cigarret Bafra que sempre duia pessigat entre els llavis; el fum feia llagrimejar el nét, i el cavall de l'abecedari cobrava vida i es tenyia de blau. Sota les lletres CAVALL, que indicaven de quin animal es tractava, el cavall de l'abecedari semblava força més vigorós que el del coix que venia aigua de font o que els rossins escanyolits enganxats al carro del reconsagrat brivall del draper. En aquell temps, Galip somiava abocar sobre la imatge d'aquell preciós cavall resplendent una poció màgica que li donés vida. Més tard, a l'escola, on no li havien permès anar directament al primer curs de primària i havia hagut d'aprendre un altre cop a llegir i a escriure amb el mateix abecedari del preciós cavall, la idea de la poció màgica li havia semblat una bestiesa.

En aquell temps, però, si l'avi hagués complert la seva promesa i li hagués procurat aquella famosa poció continguda en una ampolla de color de flor de magraner, Galip n'hauria abocat de grat sobre els vells exemplars empolsinats de *L'Illustration*, plens de zepelins, de canons i de cadàvers enfangats de la Primera Guerra Mundial, sobre les postals enviades des de París o des del Marroc per l'oncle Melih, o sobre l'orangutan que alletava el seu petit, la foto del qual havia trobat Vassif al diari *Dunya*, o bé sobre aquelles cares estranyes que Gelal retallava dels diaris. Però l'avi ja no sortia mai, ni tan sols per anar al barber; es passava tot el dia a casa. Tanmateix, continuava vestint-se com a l'època en què anava a la botiga: una vella jaqueta anglesa amb amples solapes, grisa com la barba que es deixava els diumenges, uns pantalons tirats fins a sobre de les sabates, botons de puny i una corbata de cotó *perlé*, «una corbata de funcionari», com en deia el pare. Aquell mot, la mare el pronunciava «cravata», i no pas «corbata» com tothom. Perquè antany la seva havia estat una família d'upa. Amb el temps, el pare i la mare s'havien acostumat a parlar de l'avi com d'una d'aquelles velles cases de fusta mig en ruïnes, cada dia més arrossinades; al cap d'una estona, s'oblidaven de l'avi, i

quan tots dos alçaven una mica el to, es giraven cap a Galip i li deien:

—Au, véa a jugar a dalt.

—Hi pujo amb l'ascensor?

—No hi pot pujar pas tot sol, amb l'ascensor!

—Sobretot no pugis tot sol amb l'ascensor!

—Puc anar a jugar amb en Vassif?

—No, que es tornarà a enfadar.

En realitat, Vassif no s'enfadava mai. Era sord i mut. No s'em-pipava mai, quan veia que jo jugava al «passadís secret» i m'arrossegava per terra, reptava per sota els llits i m'esmunyia fins al fons de la gruta, fins al respirall del celobert, amb l'agilitat felina del soldat que recorre la sapa que ell mateix ha excavat fins a les trinxeres enemigues. Vassif sabia de sobres que no em burlava pas d'ell, però tots els altres ho ignoraven, tret de Ruya, quan va arribar. Hi havia dies que Vassif i jo contemplàvem una bona estona els rails del tramvia. Una de les finestres balconeres de l'edifici de formigó donava a la mesquita, en un extrem del món, ves; l'altra, a l'escola de noies, és a dir, l'altre extrem del món; i al mig hi havia la comissaria de policia, el gran castanyer i la botiga de l'Aladí, sempre tan animada com un rusc. De vegades, mentre observàvem els clients que hi entraven o en sortien i ens assenyalàvem amb el dit els cotxes que passaven, sobtadament endut per l'emoció, Vassif es posava a emetre uns sons esfereïdors, com els rons d'un que dorm i és assaltat pels dimonis en un malson, i llavors m'agafava una por terrible.

—En Vassif ha tornat a espantar el nen —deia darrere meu l'avi, que escoltava la ràdio assegut en la seva butaca coixa, davant per davant de l'àvia, que no el sentia perquè, com ell, estava molt enfeïnada fent pipades al seu cigarret.

I llavors, més per costum que no pas per curiositat, em preguntava:

—I doncs? Quants cotxes heu comptat?

Però ni l'un ni l'altre no prestaven cap atenció a les informacions que jo els donava sobre el nombre de Dodges, de Packards, de Sotos o de Chevrolets últim model.

L'avi i l'àvia passaven els dies xerrant sense parar mentre escoltaven la música, tant *alla franga* com *alla turca*, les notícies o la

publicitat de bancs, d'aigües de colònia o de loteries, que amollava la ràdio, sempre engegada, sobre la qual dormia un gos de porcellana amb el pelatge molt atapeït i posat pacífic, que no s'assemblava gens als gossos turcs. La major part del temps es lamentaven del cigarret que tenien a la mà, com si es tractés d'un mal de queixal al qual cal acostumar-se perquè no concedeix ni un moment de respir, i es donaven mútuament la culpa de no haver aconseguit mai deixar de fumar; i tan bon punt l'un es posava a tossir i a ennuegar-se, l'altre es gloriejava de tenir la raó, de primer en un to bromista i bonhomiós i després amb inquietud i enuig. Però de seguida l'un o l'altre s'empipava de debò.

—Deixa'm en pau, per l'amor de Déu! És l'únic plaer que em queda! —afirmava llavors—. A més, va molt bé per als nervis. Ho vaig llegir al diari —afegia.

I tots dos callaven una estona. Però aquells silencis, que permetien sentir el tic-tac del rellotge del passadís, no duraven gaire. Tornaven a agafar els diaris, que fullejaven sorollosament, i es posaven a xerrar un altre cop, com també xerraven durant les partides de cartes de la tarda o quan els altres acudien per seure a taula o per escoltar la ràdio. I després d'haver llegit un article al diari, l'avi declarava:

—Haurien hagut de deixar-li firmar els articles amb el seu nom verdader. Potser això li hauria fet posar una mica de seny.

—A la seva edat! —sospirava l'àvia—. Escriu aquests articles tan dolents perquè no l'autoritzen a utilitzar el seu nom verdader o bé no l'hi permeten perquè escriu aquestes coses? —afegia, realment intrigada, com si fos la primera vegada que es feia aquella pregunta, quan de fet se la feia cada dia.

I aleshores l'avi s'aferrava a l'argument que tots dos empraven per consolar-se:

—Per sort —deia—, hi ha molt poca gent que sàpiga que és de nosaltres, que es burla.

—No ho pot saber ningú —replicava l'àvia en un to que Galip notava poc convençut—. Ningú no pot afirmar que parla de nosaltres.

I aleshores l'avi, amb una vaga afectació i la lassitud d'un actor secundari que assaja la mateixa rèplica per enèsima vegada, alludia a un d'aquells articles que Gelal tornaria a publicar més tard

—a l'època en què ja firmaria amb el seu nom, esdevingut cèlebre, i rebria centenars de cartes dels lectors—, gairebé sense modificar-lo, perquè se li havia esgotat la imaginació, dirien els uns, o perquè la política i les dones ja no li deixaven temps per treballar, afirmarrien els altres, o bé simplement per peresa.

—Aquest article sobre els apartaments... —repetia l'avi—. Tothom sap que l'edifici en qüestió és el nostre, carall!

I llavors l'àvia callava.

En aquella època, l'avi ja havia començat a parlar del somni que tindria tan sovint a partir d'aleshores. Com en totes les històries que es repetien al llarg del dia, l'àvia i ell, en el somni que l'avi descrivia de tant en tant amb els ulls brillants d'emoció, hi apareixia el blau. En aquell somni, els cabells i la barba li creixien molt de pressa sota una incessant pluja blau marí. Després d'haver escoltat pacientment els detalls del somni, l'àvia deia:

—El barber vindrà d'un moment a l'altre.

Però a l'avi no li agradava gaire sentir a parlar del barber.

—És tan xerraire... No para de fer preguntes —deia.

I un parell de vegades, després que parlessin del seu somni i del barber, Galip li va sentir murmurar amb veu defallent:

—Hauríem d'haver construït en un altre lloc. Aquest edifici ens ha portat malastrugança.

Molt més tard, quan la família va haver abandonat l'edifici Cor de la Ciutat, després de vendre'l pis per pis i que s'hi instal·lessin petits tallers de confecció, consultes ginecològiques que practicaven discretament l'avortament i oficines d'assegurances, com a tots els altres edificis del barri, cada cop que passava per davant de la botiga de l'Aladí, Galip donava una ullada a aquella façana tan lletja i lúgubre i es preguntava per què l'avi havia parlat de malastrugança. De fet, però, a l'època en què havia pronunciat aquelles paraules, Galip ja s'havia adonat que a l'avi, al qual el barber preguntava a cada sessió, més per costum que no pas per curiositat: «I quan tornarà d'Àfrica, doncs, el seu noi gran?», no li agradava gens parlar-ne; com que l'oncle Melih va trigar anys a tornar d'Europa i d'Àfrica, primer a Izmir¹ i després a Istanbul, era clar que, per l'avi, la més gran de les malastrugances havia estat la partida del seu fill a

1. Nom turc d'Esmirna.

l'estranger —abandonant dona i fill— i el seu retorn, anys després, amb la seva segona dona i la seva filla (Ruya).

L'oncle Melih encara era a Turquia quan havien decidit fer construir l'edifici. Gelal ho havia contat a Galip: quan s'havien adonat que no podien competir amb la confiteria de Hagi Bekir i els seus *lokums*,² i amb l'esperança de vendre millor els bocals de confitures de codony, de figues i de guindes que l'àvia arreglervada damunt els prestatges, la família havia transformat la botiga de Sirkegi en pastisseria, i després en restaurant. I l'oncle Melih, que encara no n'havia fet trenta, a última hora de la tarda sortia del seu bufet d'advocat, on passava més temps barallant-se amb els clients o embrutant les pàgines dels vells expedients amb dibuixos de vaixells i illes desertes que no pas ocupant-se dels assumptes legals, i s'afanyava a anar a Nixantaixi, a l'obra, on es trobava amb el seu pare i els seus germans, que venien de la Farmàcia Blanca de Karaköy, es treia la jaqueta i la corbata, s'arromangava la camisa i es posava a treballar per donar ànim als paletes, l'energia dels quals minvava en acostar-se el vespre. Va ser en aquella mateixa època quan l'oncle Melih va començar a fer al·lusions a la necessitat d'enviar un dels membres de la família a l'estranger, d'aprendre confiteria occidental, d'encarregar paper de plata per embolicar els *marrons glacés*, d'associar-se amb uns francesos per crear una indústria de gels de bany de colors diversos, de comprar a bon preu un piano de cua per a la tia Halé i màquines a les companyies que, com colpides per una epidèmia, aleshores feien fallida les unes rere les altres a Europa i als Estats Units, i també de fer examinar Vassif per un bon especialista del cervell i de l'orella, a França o a Alemanya. Quan, dos anys més tard, l'oncle Melih i Vassif van partir cap a Marsella a bord d'un vaixell romanès (el *Tristana*), vaixell del qual Galip va descobrir la foto en una de les nombroses capses de perfum d'aigua de roses de l'àvia i que, segons va saber Gelal vuit anys més tard per un dels retalls de diari col·leccionats per Vassif, va naufragar perquè va topiar amb una mina al mar Negre, l'edifici ja estava acabat, però la família encara no s'hi havia instal·lat. Al cap d'un any, quan Vassif va arribar

2. Dolç oriental fet d'una pasta aromatitzada, recoberta de sucre en pols molt fi.

tot sol, amb tren, a l'estació de Sirkegi, continuava sent sord i mut («Evidentment!», feia la tia Halé cada cop que se'n parlava, i en un to del qual Galip no va poder elucidar la raó ni el misteri fins uns quants anys més tard), i estrenyia contra el seu pit una peixera plena de peixos japonesos, en quantitat suficient per alegrar la vida als seus rebesnèts; els primers dies, no se'n va separar ni un instant: contemplava la peixera amb la respiració entretallada per l'emoció, de vegades amb melancolia, i amb els ulls plens de llàgrimes. En aquella època, Gelal i la seva mare vivien al tercer pis —posteriorment venut a un armeni—, però com que calia enviar diners a l'oncle Melih per tal que pogués continuar les seves recerques comercials pels carrers de París, van llogar el seu propi apartament i es van instal·lar al capdamunt de l'edifici, a les petites golfes condicionades com a estudi. Quan van començar a espariar-se les trameses de receptes de confiteria i de pastissos, les fórmules de fabricació de sabonetes i d'aigües de colònia, les cartes farcides de fotos d'artistes o de ballarines que menjaven aquells dolços i empraven aquells productes de bellesa, els paquets de mostres de dentífric mentolat, de *marrons glacés*, de bombons de licor, els cascs de bomber o les gorres de mariner per a criatures, la mare de Gelal es va preguntar si no hauria de tornar a casa dels seus pares. Però perquè es decidís a abandonar l'edifici, juntament amb el seu fill, i anar a instal·lar-se al barri d'Askaray, a la casa de fusta dels seus pares —el seu pare era un petit funcionari d'un *vakif*—,³ va caldre que esclatés la Segona Guerra Mundial i que, just després, l'oncle Melih enviés des de Bengazi una postal en blanc i sèpia, en la qual es veien una estranya mesquita i un avió en ple vol, anunciant que totes les vies de tornada estaven minades. Des del Marroc, on es va traslladar després de la guerra, l'oncle Melih els va enviar moltes més postals, aquestes en blanc i negre. I també va ser mitjançant una postal, una d'acolorida a mà i que representava un hotel d'estil colonial —el mateix que més tard serviria de decorat per a una pel·lícula americana en la qual uns espies i traficants d'armes s'enamoraven d'unes noies de companyia—, que el pare i l'àvia es van assabentar que el seu fill s'ha-

3. Terres cedides per l'Estat a una institució religiosa perquè n'empri els beneficis en obres pies, educatives o de caritat.

via tornat a casar, aquest cop amb una jove turca que havia conegut a Marràqueix, que la seva nova nora era una descendent del Profeta, és a dir, una *sayyid*, i que era extremament bella.

Molt més tard, Galip es va entretenir a identificar les banderes que onejaven al segon pis de l'hotel de la postal, i encara molt més tard, un bon dia va decidir que havia estat allà, en una de les habitacions d'aquell edifici que semblava un pastís de nata, on «havia estat concebuda» Ruya, segons va dir per a si en l'estil de les històries que Gelal publicava sota el títol d'*Els bandits de Beyoglu*. Sis mesos després, els va arribar una postal d'Izmir: de primer es van negar a creure que els l'havia enviada l'oncle Melih, perquè tots estaven convençuts que no tornaria mai a Turquia. Ja circulaven rumors: l'oncle Melih i la seva nova esposa s'havien convertit al cristianisme, s'havien afegit a un grup de missioners per anar a Kenya i, en una vall on els lleons caçaven antílops de tres banyes, construir-hi l'església d'una secta que venerava la Creu i el Creixent. Tanmateix, segons les declaracions d'una persona, tan tafanera com segura de la veracitat de les seves informacions, que afirmava que havia conegut a Izmir la família de la nova nora, l'oncle Melih gairebé havia arribat a milionari gràcies a uns negocis tèrbols (tràfic d'armes, corrupció d'un sobirà, etc.) que havia fet al nord d'Àfrica durant la guerra; després, però, incapaç de negar-se a cedir als capritxos de la seva dona —ja cèlebre per la seva bellesa—, havia acceptat seguir-la a Hollywood perquè pogués convertir-se en una estrella, i les seves fotos ja apareixien a les revistes franceses i àrabs. En canvi, en aquella postal que durant setmanes va passar de mà en mà i d'un pis a l'altre, malmesa a força de ser gratada aquí i allà amb l'ungla, com se sol fer amb els bitllets de banc que se sospita que són falsos, per verificar-ne l'autenticitat, l'oncle Melih els feia saber que havia caigut malalt a còpia d'enyorar-se del seu país i que, per tant, havien decidit tornar-hi: «Ara anem bé», deia. Dirigia «amb una concepció nova, realment moderna» els negocis del seu sogre, comerciant de figues i tabac a Izmir. La postal que els va enviar una mica més tard estava redactada en un estil recargolat, «tan embullat com els cabells d'un negre», deien ells. Va suscitar comentaris que diferien d'un pis a l'altre de l'edifici, potser per culpa dels problemes d'herència que en el futur podrien portar la família a una guerra

sorda. Quan Galip la va llegir molt més tard, va comprovar que l'oncle Melih expressava, en un llenguatge no pas tan embrollat, en realitat, el seu desig de tornar aviat i instal·lar-se a Istanbul, i també els anunciava el naixement de la seva filla, el nom de la qual encara no havia triat, afegia.

El nom de Ruya, Galip l'havia descobert per primera vegada en una d'aquelles postals que l'àvia encastava en el marc del mirall de damunt del bufet on es guardaven les copes de licor. Entre aquelles imatges d'esglésies, ponts, mars, torres, vaixells, mesquites, deserts, piràmides, hotels, parcs i animals que encerclaven el mirall com un segon marc, i que de tant en tant suscitaven la còlera de l'avi, hi havien intercalat fotos de Ruya acabada de néixer, i després de petita. En aquell temps, Galip s'interessava molt menys per la filla del seu oncle (la seva *cousine*: empraven el mot francès, ara), de la qual sabia que tenia la mateixa edat que ell, que no pas per la gruta, esfereïdora i propícia per a les fantasies, de la mosquitera silenciosa sota la qual dormia Ruya, i per la seva tia Suzan, la descendent del Profeta, que, mirant cap a la càmera amb expressió melancòlica, entreobria la mosquitera per mostrar la seva filla, ben arraulida al fons d'aquella caverna en blanc i negre. Ningú, ni les dones ni els homes, no va comprendre fins molt més tard que allò que els havia submergit a tots plegats en un silenci contemplatiu, quan aquelles fotografies havien circulat de mà en mà per l'edifici, era la bellesa d'aquella dona. Però en aquella època només discutien sobre la data en què arribarien l'oncle Melih, la seva dona i la seva filla, i sobre el pis de l'edifici en el qual s'instal·larien. La mare de Gelal, que s'havia casat en segones núpcies amb un advocat, havia mort, encara jove, d'una malaltia diagnosticada de manera diferent per cadascun dels metges consultats. I Gelal, que d'altra banda ja no volia viure més a la casa envaïda per les teranyines d'Askaray, havia accedit a les sol·licitacions atabuixants de la seva àvia i havia tornat a l'edifici per instal·lar-se a l'estudi de les golfes. Havia començat seguint partits de futbol —on de seguida s'ensumava qui feia la patota— per al diari, que aviat va publicar-li els seus primers articles, signats amb un pseudònim; relatava, emboniquint-los, els crims, tan astuts com misteriosos, comesos pels pinxos dels bars i dels clubs nocturns; confeccionava mots encreuats en els quals el nombre de ca-

selles negres sempre ultrapassava el de blanques; si calia, s'encarregava de completar l'article de l'especialista en combats de lluita lliure, quan aquest no podia refer-se de la borratxera deguda a l'opi amb què havia enfortit el seu vi; de tant en tant redactava articles intitolats «La seva personalitat revelada per la seva calligrafia», «La clau dels somnis», «La seva cara, el seu caràcter», o «El seu signe d'avui». Va ser en aquests petits articles on va començar a enviar salutacions als membres de la seva família, als seus amics i també a les seves amiguetes, asseguraven. A més, també s'encarregava de la crònica «Increïble però cert», i dedicava la resta del temps a la crítica de les noves pel·lícules americanes, que anava a veure de franc. Fins i tot deien que aquelles innombrables activitats li permetrien aviat fundar una família.

Més tard, quan un bon matí va constatar que les velles llambordes que separaven les vies del tramvia havien estat recobertes d'una vulgar capa d'asfalt, Galip va pensar que allò que l'avi anomenava malastrugança estava relacionat amb l'estranya promiscuïtat i la manca d'espai que imperaven dins l'edifici, amb algun secret tan vague com aterridor. El vespre que havia desembarcat a Istanbul amb la seva dona i la seva filla, totes dues guapíssimes, i amb les seves maletes i els seus baguls, l'oncle Melih havia anat amb tota naturalitat a instal·lar-se a l'estudi de Gelal, com per manifestar el seu disgust pel poc cas que la família havia fet de les seves postals.

La vigília del matí de primavera en què va arribar tard a l'escola, Galip havia tingut un somni estrany: anava amb un autobús municipal que s'allunyava de l'escola, on aquell dia ell havia de rellegir les últimes pàgines del seu abecedari, i l'acompanyava una preciosa nena d'ulls blaus, que ell no aconseguia identificar. En despertar-se, va descobrir que no era pas l'únic que s'havia adormit: el seu pare tampoc no havia anat a treballar. Asseguts davant la taula d'esmorzar, que els raigs del sol només fregaven una hora al dia, coberta amb unes tovalles semblants a un escaquer blau i blanc, la seva mare i el seu pare parlaven amb indiferència dels nous ocupants de les golfes, arribats de nit, ben igual que si parlessin de les rates que havien envaït el celobert de l'edifici o de les històries de fantasmes o de *ginnns*⁴ de la minyona,

4. En la tradició àrab, esperit de l'aire, geni bo o dimoni.

madò Esmà. Galip es negava a preguntar-se per què s'havia despertat tan tard, per què li feia vergonya anar a l'escola perquè feia tard; tampoc no volia fer-se més preguntes sobre la gent que ara hi havia a les antigues golfes. Va pujar al pis dels avis, on res no canviava mai, on tot es repetia; mentre afaitava l'avi, que no semblava gaire satisfet, el barber ja amollava la pregunta. Les postals del mirall havien estat escampades; aquí i allà es veien objectes estranys, desconeguts, i a l'estança hi regnava una olor nova, aquella que li quedaria tan fortament gravada. Pres sobtadament d'una vaga nàusea, va experimentar alhora temor i curiositat: com eren els països bicolores que representaven les postals? I la tia, tan guapa a les fotografies? De cop i volta havia sentit desig de créixer i fer-se un home. Quan va anunciar que volia que li tallessin els cabells, l'àvia va estar encantada. Però, com tots els xerraires, el barber no entenia res. No el va instal·lar pas a la butaca de l'avi, sinó sobre el petit tamboret, que va col·locar damunt la taula. I a més, l'enorme tovallola blava i blanca que havia emprat per a l'avi i que li va nuar a ell al coll era massa gran, i no només li estrenyia la gola fins a gairebé escanyar-lo, sinó que li penjava fins més avall dels genolls, com unes faldilles de nena.

Molt més tard, molt després del seu casament, que havia tingut lloc dinou anys, dinou mesos i dinou dies després d'aquella primera trobada, segons els càlculs de Galip, alguns matins, quan veia el cap de la seva dona enfonsat al coixí, pensava que el blau de l'edredó que cobria Ruya li provocava el mateix neguit que el blau de la tovallola que el barber havia tret del coll de l'avi i li havia nuat al seu; però no n'havia dit mai res a la seva dona, potser perquè sabia que Ruya no canviaria pas la funda del seu edredó per un motiu tan ambigu.

Galip va pensar que sens dubte ja havien esmunyit el diari per sota la porta i es va aixecar cautelosament, avesat com estava a anar amb compte amb cadascun dels seus gestos, però els seus passos no el van portar pas cap a la porta; es va dirigir cap al bany, i després cap a la cuina. El bullidor no hi era, i va descobrir la tetera al saló. El cendrer d'aram estava ple de llosques, la qual cosa significava que Ruya havia passat la nit llegint una nova novel·la policíaca..., o potser no. El bullidor era al bany. Com que la pressió de l'aigua era

insuficient, sovint els resultava impossible utilitzar aquell aparell terrorífic que anomenaven *chauffe-bain*, i aleshores calia escalfar aigua amb el bullidor, ja que encara no havien comprat un altre recipient per fer-ho. Abans de fer l'amor, de vegades havien de posar el bullidor al foc, discretament, amb impaciència, com ho havien fet antany els seus avis i àvies, i també els seus pares.

En el curs d'una de les seves sempiternes discussions, que sempre començaven amb les mateixes paraules: «Hauries de deixar de fumar!», l'àvia havia reprotxat a l'avi que no s'hagués llevat mai, mai de la vida, abans que ella. Vassif els observava. Galip els escoltava i es preguntava què devia haver volgut dir, l'àvia. Més tard, Gelal havia escrit alguna cosa sobre aquella qüestió, però el seu parer no havia coincidit amb el de l'àvia: «No es tracta només de no esperar que els raigs del sol hagin tocat el llit, com ho aconsella la dita, o de llevar-se quan encara és fosc; hi ha un principi segons el qual la dona ha d'abandonar el llit abans que l'home, i que prové d'una llarga tradició pagesa», deia després d'haver descrit als seus lectors el ritual de llevar-se dels seus avis, sense canviar-ne gaire els detalls (la cendra del cigarret sobre l'edredó, el raspallet de les dents i la dentadura postissa al mateix got, i aquella manera de donar una ullada apressada a les esqueles del diari). Després d'haver llegit la conclusió d'aquell article, l'àvia havia exclamat:

—No sabia pas que nosaltres érem uns pagesos!

I l'avi havia afegit:

—Hauríem hagut de fer-li menjar lleties cada dia per esmorzar, per fer-li comprendre què és la pagesia!

Després d'esbandir les tasses, buscar plats i coberts nets, treure de la nevera, que feia pudor de *pastirma*,⁵ olives i un formatge blanc que tenia l'aspecte d'un tros de plàstic, mentre s'afaitava amb l'aigua que havia escalfat al bullidor, Galip rumiava quin soroll podia fer que despertés Ruya, però no se li'n va acudir cap. Es va beure el seu te, que no havia tingut temps de deixar que s'acabés de fer, es va menjar unes quantes olives amb unes llesques de pa eixut i, mentre donava una ullada al diari amb olor de tinta fresca que havia arplegat de sota la porta i obert damunt la taula, al costat del seu plat, es va posar a pensar en una altra cosa: va pensar que al vespre

5. Pastrami, carn de bou fumada i assaonada amb espècies.

podrien anar a casa de Gelal, o bé a veure una pel·lícula al Konak. Va donar un cop d'ull a l'article de Gelal i va decidir que el llegiria al vespre, en tornar del cinema; però, com que els seus ulls no se n'apartaven, en va llegir una frase; tot seguit es va aixecar, deixant el diari obert damunt la taula, es va posar l'abric i, quan ja es disposava a sortir, va tornar enrere. Amb les mans dins les butxaques plenes de tabac, de xavalla i vells tiquets, va contemplar una bona estona la seva dona, en silenci, amb atenció i respecte. Després va sortir del pis i va tancar suaument la porta.

Les escales, a les quals acabaven de canviar la catifa, feien olor de greixum i pols mullada. A fora feia fred i el dia era fosc, i la boira i les fumarel·les de carbó o de fuel que s'elevaven de les xemeneies de Nixantaixi encara enfosquien més l'atmosfera. Llançant davant seu el nuvolet del seu alè, va avançar entre els munts d'escombraries escampades per la vorera i va anar a posar-se a la cua, ja llarga, que s'havia format davant la parada de taxis col·lectius.

A la vorera del davant, un vell que només portava una jaqueta amb el coll alçat per abrigar-se, dubtava entre les pastes de carn picada i les de formatge, exposades a la panera d'un venedor ambulat. Galip va abandonar sobtadament la fila, va tombar al cap de cantó, va allargar unes monedes a un venedor de diaris que havia instal·lat la seva parada sota la porxada d'un edifici, va plegar el *Milliyet* i se'l va entatxonar sota l'aixella. Un dia havia sentit Gelal imitant irònicament una lectora d'una certa edat:

—Ah, beí⁶ Gelal, ens agraden tant els seus articles, al meu marit i a mi, que de vegades, per impaciència, arribem a comprar dos *Milliyet* el mateix dia!

Galip, Ruya i Gelal sempre reien molt amb aquelles imitacions.

Calat per la pluja, de primer fina i després desagradable, a cops de colze va aconseguir pujar en un taxi col·lectiu i, tan bon punt va estar segur que no s'encetaria cap conversa dins el cotxe, que feia pudor de llosca apagada i roba molla, va obrir i després va tornar a plegar el diari, amb tota la cura i el plaer de l'autèntic maníac, de manera que quedés a la vista l'angle superior de la pàgina dos, va guaitar amb indolència per la finestreta i tot seguit es va posar a llegir l'article de Gelal.

6. A Turquia, senyor.

II. El dia que es retiraran les aigües del Bòsfor

«Res no pot ser més esbalaïdor que la vida. Excepte l'escriptura.»

IBN ZERHANI

Us heu adonat que les aigües del Bòsfor s'estan retirant? No ho crec pas. En aquests temps en què ens matem els uns als altres amb el bon humor i l'entusiasme de les criatures que porten a la fira, qui de nosaltres aconseguix mantenir-se al corrent, mitjançant la lectura, d'allò que passa al món? Ni amb les cròniques dels nostres periodistes: només podem donar-los una ullada entre colzades als embarcadors, apilotats a les plataformes dels autobusos, on d'una sotragada caiem entre els braços dels nostres veïns, o bé als seients dels taxis col·lectius, on les lletres ens tremolen davant els ulls. La notícia de què us parlo, la vaig descobrir en una revista francesa de geologia.

El mar Negre s'escalfa, sembla, i el Mediterrani es refreda. Ve't aquí per què les aigües han començat a escolar-se dins unes fosses gegantines, al peu de les plaques continentals, que s'enfonsen i s'expandeixen; i a conseqüència d'aquests mateixos moviments tectònics, el fons dels estrets de Gibraltar, dels Dardanels i del Bòsfor comença a aflorar a la superfície. Un dels darrers pescadors de les costes del Bòsfor em va contar que la seva barca tocava fons en uns indrets on, anys enrere, per tirar l'àncora, havia d'emprar una cadena de la llargada d'un minaret, i em va fer la següent pregunta: El primer ministre no s'interessa per aquest problema?

No ho sé pas. El que no ignoro, en canvi, són les conseqüències no gens llunyanes d'aquesta evolució, que sembla cada cop més ràpida. És evident que aquest paradís terrestre que anomena-

ven Bòsfor es transformarà ben aviat en un fosc pou mort, on les carcasses dels galions, cobertes de llot negre, lluiran com dents de fantasma. No resulta gens difícil imaginar que a la fi el fons d'aquest pantà s'anirà dessecant aquí i allà, de la mateixa manera que, després d'un estiu molt calorós, s'asseca el llit d'un riu que travessa un modest llogaret; i que als talussos banyats per les cascades dels milers de clavegueres que hi desguassen, hi creixeran herbes i fins i tot margarides. Serà el començament d'una nova vida en aquesta vall salvatge i profunda, dominada per la Torre de Leandre, que, com una veritable fortalesa, es dreçarà, impressionant, al cim d'un turó.

No vull parlar dels nous barris que començaran a edificar-se en el llot d'aquesta fossa, antany anomenada Bòsfor, sota la vigilància d'inspectors municipals corrent amunt i avall amb les seves multes a la mà. Vull parlar dels barris de barraques, dels casinoyots, dels bars, dels clubs nocturns i altres llocs d'esbarjo construïts aquí i allà, dels parcs d'atraccions amb els seus cavallets de fusta, de les timbes, de les mesquites, dels convents de dervissos, dels caus de faccions marxistes, dels tallers de fabricació de vaixelles de plàstic o de mitges de niló... Enmig d'aquest caos apocalíptic hi suraran, ajagudes sobre el flanc, les carcasses dels vaixells de la Companyia de les línies municipals, i estenalls de meduses i taps de botelles de gasosa. S'hi trobaran els transatlàntics americans, embarrancats l'últim dia, aquell en què les aigües van desaparèixer sobtadament, i, entre les columnes jòniques, enverdides per la molsa, els esquelets dels celtes i dels licis suplicant amb la boca oberta unes divinitats prehistòriques desconegudes. I també puc imaginar-me que la civilització que sorgirà entre trossos bizantins coberts de musclos, entre ganivets i forquilles de plata o de llauna, bótes de vi mil·lenàries, botelles d'aigua mineral i carcasses de galeres de proa punxeguda, podrà procurar-se l'energia que necessiti per encendre les seves llars de foc i les seves llànties antigues gràcies a un vell petrolier romanès amb l'hèlice encallada en el fangar. Però allò que hem de preveure primer de tot són les noves epidèmies provocades pels gasos tòxics que s'escaparan a grans borbollons del sòl prehistòric i dels aigüamolls mig dessecats, per les carronyes de dofins, turbots i peixos espasa, escampades per les hordes de rates, que hauran descobert

un nou paradís en aquesta maleïda fossa banyada per les cascades verd fosc de les clavegueres d'Istanbul. Ho sé i us aviso: les calamitats que se succeiran en aquesta zona aviat declarada insalubre, encerclada de filferros espinosos i posada en quarantena, ens colpiran a tots.

I d'ara endavant, des dels balcons als quals anys enrere sortíem a contemplar el clar de lluna que tenyia d'argent les aigües sedoses del Bòsfor, observarem les fumarel·les blavoses elevant-se dels cadàvers que caldrà cremar a corre-cuita perquè serà impossible enterrar-los. Allà on bevíem raki flairant els perfums capitosos però refrescants dels arbres de Judes i del xuclamel de les ribes del Bòsfor, l'olor acre dels cadàvers en descomposició, mesclada amb la de floridura, ens abrusarà la gola. En aquells molls on s'arregleraven els pescadors de canya, ja no hi sentirem el mormol de les aigües ni el cant dels ocells a la primavera, sinó els crits dels individus que, per salvar la pell, lluitaran els uns contra els altres amb les armes que es procuraran: espases, punyals, sabres rovellats, pistoles, escopetes de tota mena, llençats a l'aigua més de mil anys enrere per por de perquisicions o escorcolls. En tornar a casa seva, al vespre, els habitants dels pobles de vora la mar ja no podran abaixar els vidres dels autobusos per oblidar la seva fatiga aspirant el perfum de les algues; al contrari, per tal que no hi penetri la ferum del llot i dels cadàvers en putrefacció, hauran de tancar amb diaris o pedaços les finestres dels autobusos municipals, des dels quals podran veure, al fons de tot, l'espectacle de les tenebres il·luminades per les flames. Des dels cafès de la vora del mar on ens trobem amb els neulers o els vinaters, ja no contemplarem els focs artificials ni les lluminàries, sinó les vermellors sanguinolentes de les mines que les criatures massa curioses faran esclatar en manipular-les. Els buscadors de restes, que es guanyen la vida arreplegant monedes bizantines o llaunes de conserva buides portades per les migjornades tempestuoses, aleshores viuran de la recuperació de vells molinets de cafè d'aram, rellotges de cucut enverdits per la molsa i pianos negres que les inundacions d'antany arrabassaven a les cases de fusta de les dues ribes i amuntegaven a les profunditats del Bòsfor. I llavors, un vespre jo m'esmunyiré entre els filferros espinosos i em llançaré en aquest nou infern a la recerca d'un Cadillac negre.

El Cadillac negre que, fa trenta anys, era l'orgull d'un brivall (no goso qualificar-lo de gàngster) del barri de Beyoglu, les aventures del qual jo seguia quan era un jove periodista que s'extasiava davant els dos panorames que ornaven l'entrada de la seva timba. Els altres dos Cadillacs d'Istanbul eren el de Dagdelen, el milionari del ferrocarril, i el de Maruf, el rei del tabac. El nostre brivall, de qui vam relatar les últimes hores en un fulletó que va durar tota una setmana, i al qual nosaltres, els periodistes, havíem convertit en un personatge llegendari, en veure's perseguit per la policia en plena nit, s'havia llançat amb el seu Cadillac a les aigües negres del Bòsfor, a la Punta dels Corrents, en companyia de la seva amant; perquè anava gat, van dir els uns, perquè havia volgut morir com el bandit que es llança daltabaix d'un precipici amb el seu cavall, van afirmar els altres. Crec que tinc ben localitzat el lloc exacte on trobaré el Cadillac que els bussos van buscar en va durant uns quants dies al fons del Bòsfor, en ple corrent submarí, i que periodistes i lectors van oblidar de seguida.

Serà allà, al fons d'aquesta nova vall, en altres temps coneguda amb el nom de Bòsfor, al fons d'un avenc de fang ple de botes o de sabates desaparellades, des de fa set segles, on els crancs hauran fet el seu niu, i d'ossades de camells, i de botelles amb cartes d'amor dirigides a desconegudes a dintre, enllà de talussos recoberts d'un bosc d'esponges i de musclos, on esburnegen diamants, arracades, taps d'ampolles i braçalets d'or; en algun lloc de la sorra entapissada d'ostres o de cargols de mar, banyat per les galledades de sang dels vells rossins o dels ases abatuts pels carnisers clandestins, ben a prop d'un laboratori d'heroïna instal·lat a cuita-corrents en una carcassa de galera.

I quan busqui el Cadillac en el silenci d'aquestes tenebres amb pudor de podrit, en sentir les botzinades de cotxes que se succeiran sobre l'asfalt de la carretera que abans anomenaven «camí de vora la mar» i que llavors tindrà l'aspecte d'una carretera de muntanya, ensopegaré amb els esquelets, llastats amb una bala, de sacerdots ortodoxos que s'estrenyen contra el pit el crucifix o el bàcul, o amb conspiradors de cort encara doblegats per la cintura dins els sacs en què van morir ofegats. Quan vegi fumarades blavoses sorgint del periscopi, transformat en fumeral d'estufa, del submarí anglès que, després que se li enredés l'hèlice amb les xar-

xes dels pescadors i topés amb la proa contra les roques cobertes d'algues, se'n va anar a pic davant l'Arsenal quan intentava torpedinar el *Gulgemal*, carregat de tropes que partien cap als Dardanel·ls, m'imaginaré el buc sense els esquelets britànics amb la boca encara oberta a la recerca d'oxigen, i em faré la idea que els nostres conciutadans, còmodament instal·lats en la seva nova llar, acabada de sortir de les drassanes de Liverpool, degusten el seu te del vespre en tasses de porcellana xinesa, asseguts a les butaques de vellut dels majors d'antany. En la fosca, una mica més enllà, veuré l'àncora rovellada d'un dels cuirassats del kàiser Wilhelm, i una pantalla de televisió d'aspecte nacrat em picarà l'ullet. Podré veure les restes d'un tresor genovès salvat del pillatge; un canó amb la boca estreta tamponada pel fang, ídols o icones folrats de musclos, antany venerats per tribus o Estats desapareguts molt de temps enrere; o fins i tot les bombetes trencades d'un salamó de llautó en equilibri inestable sobre la seva punta. Baixant cada cop més avall, avançant pel llot entre les roques, podré observar els esquelets dels galiots que encara guaiten les estrelles, pacientment asseguts als seus bancs, encadenats als remes. Un collar enredat en una mata d'algues. Potser no em fixaré gaire en les ulles ni els paraigües; però, amb tanta ànsia com atenció, donaré una mirada als cavallers croats, encara dreçats sobre les seves majestoses muntures, amb les seves cuirasses i els seus guarniments. I només aleshores m'adonaré que els croats, carregats d'armes i de símbols, munten guàrdia al voltant del Cadillac negre. A passos lents, amb por, i també amb respecte, com esperant que els croats em donin permís, m'acostaré al Cadillac negre, lleugerament il·luminat de tant en tant per una llum fosforescent provinent de qui sap on. Intentaré forçar les manetes de les portes, però el cotxe, completament revestit de musclos i de bogamarins, em seguirà sent inaccessible; els vidres encallats, verdosos, no bellugaran. Aleshores em trauré el bolígraf de la butxaca i em posaré a gratar en una de les finestres la ganga d'algues de color verd ametlla, lentament, sense pressa. I a la nit, ja tard, a la claror de la flama d'un misto, enmig d'aquella fosca aterridora, misteriosa, a tocar de l'esclat metàl·lic de l'esplèndid volant, encara tan resplendent com les cuirasses dels croats, els comptadors niquelats, les esferes i les agulles, podré distingir els esquelets del gàngster i de la seva

enamorada, de braços menuts encerclats per braçalets i dits plens d'anells, abraçats, units l'un a l'altre, i no només per les mandíbules, sinó amb els cranis soldats en un petó interminable.

I llavors, sense emprar més els mistos, tornaré cap als llums de la ciutat; em diré que aquella és la manera més bella, en l'instant de les pitjors catàstrofes, d'afrontar la mort. I em dirigiré amb tristesa a una enamorada llunyana: vida meva, preciosa meva, melancòlica meva, el temps de les desgràcies ha arribat, torna amb mi, siguis on siguis; tant és que siguis en un despatx envaït pel fum dels cigarrets o a la cuina empudegada de ceba d'una casa que fa olor de roba blanca mullada, o bé en un dormitori blau desordenat, o on siguis, ha arribat l'hora, torna amb mi, ja ha arribat l'hora d'esperar la mort, tu i jo abraçats amb totes les nostres forces en la penombra d'una habitació amb les cortines tirades per oblidar la imminència de la desgràcia.

III. Records a la Ruya

«El meu avi els anomenava la família.»

RILKE

El matí del dia que la seva dona es disposava a abandonar-lo, mentre pujava les escales de l'edifici on tenia el despatx, al barri de Babiali, amb el diari que acabava de llegir sota l'aixella, Galip pensava en el bolígraf verd que li havia caigut al fons de les aigües del Bòsfor, ja feia molts anys, durant una de les passejades amb barca que els duïen a fer les seves mares, l'any que havien tingut galteres, Ruya i ell. I a la nit del mateix dia, quan examinés la carta que Ruya li havia deixat, pensaria que el bolígraf verd que hi havia damunt la taula, i que havia servit per escriure la carta, era exactament el mateix que li havia caigut a l'aigua. Aquell bolígraf —el que li havia caigut al Bòsfor vint-i-quatre anys abans—, Gelal l'hi havia deixat perquè a ell, el nen, li havia agradat molt, però només per una setmana. I quan s'havia assabentat de la seva pèrdua, s'havia informat sobre l'indret on havia caigut al mar i havia conclòs:

—Així doncs, no s'ha perdut, ja que sabem exactament a quin lloc del Bòsfor és.

Galip va obrir la porta del despatx i va pensar que seria estrany que el bolígraf que Gelal deia que es trauria de la butxaca per netejar d'algues el vidre del Cadillac negre, «aquell dia de desgràcia» del qual acabava de llegir els detalls, pogués ser cap altre bolígraf. Perquè les coincidències relatives als anys i als segles formaven part dels indicis que Gelal es complaïa a utilitzar en els seus articles —aquelles monedes bizantines, per exemple, encunyades amb la imatge de l'Olimp, pròximes als taps de les botelles

de gasosa Olympos—, però per a allò li resultava indispensable no perdre la memòria, cosa de la qual s'havia plangut durant una de les seves darreres trobades.

—Quan el jardí de la memòria comença a desertificar-se —havia dit Gelal, aquell vespre—, se'n cultiven curiosament els darrers arbres i les darreres roses, es tremola per ells. Per evitar que es marceixin i desapareguin, els acaricio, els rego des del matí fins al vespre. No faig altra cosa que recordar i recordar, per por d'oblidar.

Galip ho sabia per Gelal: un any després de la partida de l'oncle Melih cap a París i de la tornada de Vassif amb la peixera entre els braços, l'avi i el pare de Galip havien anat al bufet de l'oncle Melih, a Babiali, havien carregat el mobiliari i els dossiers en un carro, els havien transportat a Nixantaixi i els havien guardat a les golfes. I encara més tard, a l'època que l'oncle Melih havia tornat del Magrib amb la seva dona i la seva filla Ruya, quan, després de provocar la fallida del comerç de figues seques del seu sogre, havia decidit reprendre les seves activitats d'advocat ja que la família li prohibia que fiqués el nas en la confiteria i en la farmàcia per por que no provoqués una altra fallida, havia fet transportar els mobles al seu despatx amb la intenció d'impressionar els possibles clients. Molt més tard, una nit en què evocava amb ironia i ràbia el passat, Gelal havia contat a Galip i a Ruya que aquell dia, un dels bastaixos, especialitzat en trasllats de pianos i neveres, havia format part de la brigada que vint-i-dos anys abans havia portat els mateixos mobles fins a les golfes. Els anys només li havien fet perdre els cabells...

Vint-i-un anys després del dia que Vassif havia allargat un got d'aigua a aquell mateix bastaix, observant-lo amb una atenció extrema, com que l'oncle Melih es barallava amb els seus propis clients i no pas amb les parts contràries, segons el pare de Galip, però sobretot segons la seva mare, com que, ja xaruc, confonia els dossiers i els atestats i els tractats de jurisprudència amb els menús dels restaurants i els horaris dels serveis de transport marítim, o bé, segons afirmava Ruya, com que el seu estimat pare ja havia previst en aquella època el que passaria entre ella i el seu nebot, l'havien convençut perquè cedís el bufet al seu futur gendre, que aleshores només era el seu nebot; i així el bufet havia passat a Ga-

lip, amb tots els trastos vells: retrats de juristes occidentals amb la clepsa calba, els noms dels quals havien estat tan oblidats com els motius de la seva anomenada; fotografies de professors, encara cofats amb el fes, que ensenyaven a l'Escola de dret mig segle abans, dossiers de processos els demandants, els defensors i els jutges dels quals feia anys i panys que havien mort, la taula de treball emprada anys enrere al vespre per Gelal, que hi redactava els seus articles, i al matí per la seva mare, que hi tallava els seus patrons, i, en un racó de l'estança, un enorme telèfon negre, que, més que en un instrument de comunicació, feia pensar en una arma de guerra boteruda i sinistra.

El timbre del telèfon, que de vegades es disparava tot sol, era més esgarrifós que no eficaç; l'auricular, negre com el quitrà, era feixuc com un halter; i quan s'hi marcava un número, el disc ginyolava melodiosament, com els antics torniquets de l'embarcador dels vaixells que anaven i venien entre Karaköy i Kadiköy, i gairebé sempre sortia el número que escollia l'aparell i no el que un volia.

Galip va marcar el número de casa seva i es va sorprendre de sentir la veu de Ruya.

—Ja estaves desperta?

Es va alegrar de saber que la seva dona per fi havia sortit del jardí curosament tancat de la seva memòria i havia tornat a un univers que tothom coneixia. S'imaginava la taula sobre la qual hi havia el telèfon, l'habitació tota desendreçada, la positura de Ruya.

—Has llegit el diari que t'he deixat damunt la taula? En Gelal hi ha escrit unes coses molt divertides.

—Encara no l'he llegit. Quina hora és? —va dir Ruya.

—Vas anar a dormir molt tard, oi? —va dir Galip.

—Has hagut de preparar-te tu mateix l'esmorzar —va dir Ruya.

—No he volgut despertar-te —va dir Galip—. Què somia-ves?

—He vist una cuca al passadís, aquesta nit, tard —va fer Ruya. I en el to, esdevingut indiferent pel costum, del radiotècnic que comunica als vaixells la posició exacta d'un torpede errant localitzat al mar Negre, tot i que amb una certa inquietud, va afegir:

—Era entre el radiador del passadís i la porta de la cuina... Eren les dues... Era enorme...

Hi va haver un silenci.

—Vols que vingui ara mateix amb taxi? —va preguntar Galip.

—Quan les cortines estan tirades, aquesta casa fa por —va dir Ruya.

—Anem al cine, aquest vespre? —va dir Galip—. Anem al Konak? I després podem anar a veure en Gelal.

Va sentir badallar Ruya.

—Tinc son.

—Vés a dormir —va dir Galip, i tots dos van callar.

Abans de penjar l'auricular, Galip va sentir badallar Ruya un altre cop, fluixet.

Els dies següents, quan va recordar una vegada i una altra aquella conversa, Galip va haver de reconèixer que era incapaç de recordar amb certesa, no només aquell badall, sinó fins les paraules mateixes que havien bescanviat. Els mots que havia pronunciat Ruya, els recordava cada cop diferents, i en dubtava. «És ben bé com si no hagués parlat amb ella sinó amb una altra...», es deia, i fins i tot arribava a pensar que aquesta altra li havia jugat una mala passada. Encara més tard, es diria que Ruya havia dit realment aquelles paraules tal com ell les havia sentit, i que era ell, i no pas Ruya, qui de mica en mica havia esdevingut un altre, després d'aquella conversa. I seria amb aquella nova personalitat que ell intentaria reconstruir allò que potser havia entès malament o allò que creia recordar. I aleshores comprendria que dues persones que es parlen des dels dos extrems d'una línia telefònica poden arribar a tornar-se completament diferents a mesura que es desenvolupa la conversa. De primer, però, en una deducció lògica molt més simple, s'imaginaria que tot s'havia degut a aquell vell telèfon. Aquell trasto no havia deixat de sonar en tot el dia, i ell no havia parat de trucar.

Després de parlar amb Ruya, Galip va telefonar a un client, un llogater que tenia un litigi amb el seu arrendador. Després, va trucar algú que s'havia equivocat de número. Fins que li va trucar Iskender, encara van telefonar dues persones més que s'equivocaven de número. I un desconegut que sabia que era «propparent del bei Gelal» i que li pregava que li donés el número de telèfon

del periodista. I després, un pare que volia treure de la presó el seu fill, que s'havia ficat en política, i un venedor de ferralla que va preguntar a Galip per què els untets destinats al jutge havien d'arribar-li abans de l'audiència i no després. I per fi va trucar Iskender, que volia posar-se en contacte amb Gelal.

Iskender es va afanyar a repassar els quinze darrers anys, perquè havia estat company d'escola de Galip i no s'havien tornat a veure en tot aquell temps; el va felicitar perquè s'havia casat amb Ruya, i va afirmar que, com molts d'altres, ell «sempre havia sabut que allò acabaria en matrimoni». Ara treballava com a realitzador en una agència de publicitat, i li va explicar que intentava organitzar una entrevista entre Gelal i una gent de la BBC que preparava un programa sobre Turquia.

—Volen parlar davant les càmeres sobre la situació del país, i amb un paio com en Gelal, un periodista que des de fa trenta anys disposa d'una columna diària i que ha tocat tots els temes!

Va explicar a Galip, amb un munt de detalls inútils, que els païos de l'equip de la BBC ja havien entrevistat polítics, homes de negocis i sindicalistes, però que, al seu entendre, Gelal era el més interessant de tots; volien veure'l de totes passades.

—No t'amoïnis —li va dir Galip—. El localitzaré de seguida. S'alegrava d'haver trobat un pretext per telefonar al seu cosí.

—Estic convençut que fa dos dies que em diuen boles, al diari —va dir Iskender—. Per això et truco. Fa dos dies que en Gelal no hi és a cap hora. Deu passar alguna cosa.

De vegades, Gelal anava a tancar-se en una de les diverses cases que tenia a la ciutat i de les quals ocultava a tothom l'adreça i el número de telèfon.

—No t'amoïnis —va repetir Galip—. Te'l trobaré de seguida.

No ho va aconseguir fins al vespre. Durant tot el dia, cada cop que telefonava a Gelal a casa seva o al seu despatx del *Milliyet*, ho feia amb la intenció de presentar-se sota una falsa identitat, estrafent la veu, tan bon punt el seu cosí despengés l'auricular. (A la nit, sovint es divertien tots tres, Gelal, Ruya i ell, fent paròdies de lectors o admiradors, imitant les veus dels actors de teatre radiofònic. «Sense cap mena de dubte, he copsat el veritable sentit del seu article d'avui, germà!», li diria Galip.) Però cada vegada que trucava al diari obtenia la mateixa resposta, i de la mateixa secretària:

—El bei Gelal encara no ha arribat.

De manera que, tot i que es va estar barallant tot el dia amb el telèfon, Galip només va poder fruit una vegada del plaer de fer una broma al seu interlocutor.

A la tarda, cap al tard, la tia Halé, a la qual havia telefonat amb la intenció de preguntar-li si per casualitat sabia on era Gelal, el va invitar a sopar. I quan va afegir: «En Galip i la Ruya també vindran», ell va comprendre que la seva tia havia confós un altre cop les seves veus i l'havia pres per Gelal.

—No hi fa res —va declarar la tieta quan ell li va fer notar el seu error—. Us considero a tots fills meus, i uns fills ben ingrats, per cert. Tots sou iguals! De tota manera, ja pensava trucar a en Gelal, després.

I després de reprotxar a Galip —en el to que adoptava per renyar el seu gat negre Carbó quan s'esmolava les urpes damunt les butaques— que no li preguntés mai com li anava, li va recomanar que al vespre passés per la botiga de l'Aladí i comprés menjar per als peixos japonesos de Vassif: només els agradava un menjar importat d'Europa, i Aladí només en venia als clients que coneixia bé.

—Has llegit el seu article, avui? —va preguntar Galip.

—L'article de qui? —li va respondre la seva tia amb una obstinació que en ella havia esdevingut mania—. L'article de l'Aladí? No. Si comprem el *Milliyet*, nosaltres, és perquè el teu oncle pugui fer els mots encreuats i en Vassif s'entretengui retallant les fotos. No és pas per llegir l'article d'en Gelal i disgustar-nos de veure a quin extrem ha arribat!

—Bé, truca tu a la Ruya per a això d'aquesta nit —va dir Galip—. Jo no tindrè temps de fer-ho.

—Sobretot no te'n descuidis! —va dir la tia Halé després de recordar-li l'hora del sopar i l'encàrrec que li havia fet.

I, amb la veu del locutor que, per atiar l'interès dels oients, es rabeja enumerant a poc a poc els noms dels jugadors que han de participar en un partit de futbol esperat des de fa dies, li va recordar també el menú invariable d'aquells sopars familiars i li va comunicar els noms dels invitats, que també eren sempre els mateixos:

—Hi haurà la teva mare, la teva tia Suzan, el teu oncle Melih,

en Gelal, si vol venir, és clar, el teu pare, evidentment, en Vassif, la teva tia Halé i el Carbó.

No es va produir el gran esclat de riure, que degenerava en accés de tos, amb el qual solia posar fi a l'enumeració dels dos equips, i va penjar després d'afegir:

—Hi haurà bunyols de vent per a tu.

Mentre es mirava distretament l'aparell, que de seguida va tornar a sonar, Galip rememorava els projectes matrimonials de la seva tia Halé, projectes que havien fracassat al darrer moment; no aconseguia recordar l'estrany nom del pretendent. «No despenjaré mentre no recordi aquell nom», va decidir per tal d'evitar acostumar el seu esperit a la peresa. El telèfon va sonar set vegades, i després va callar. Quan va tornar a sonar, Galip evocava la visita del pretendent de nom estrany, que havia vingut a demanar la mà de la tia Halé acompanyat del seu pare i el seu germà; allò havia passat just abans de l'arribada de Ruya i els seus pares a Istanbul. El telèfon va callar. Ja era fosc quan va sonar una vegada més, i els mobles a penes es distingien dins el despatx. Galip encara no havia recordat el nom del pretendent, però sí les sabates estranyes i horribles que l'home duia aquell dia, i, a més, que tenia a la galta una cicatriu d'un abscess de botó d'Orient.

—Que potser són àrabs, aquesta gent? —havia dit l'avi—. Halé, de debò tens la intenció de casar-te amb aquest àrab? Com el vas conèixer?

Va ser per casualitat... Al vespre, cap a les set, abans d'abandonar l'edifici ja desert, Galip va recordar l'estrany nom del pretendent mentre, a la sola claror dels fanals, consultava el dossier d'un dels seus clients, que desitjava canviar de cognom. I quan es va dirigir cap a la parada dels taxis col·lectius que anaven a Nixantaixi, va pensar que l'univers era realment massa vast per a la memòria humana. I una hora més tard, quan caminava cap a l'edifici familiar, va pensar que l'home no troba cap sentit a la vida si no és gràcies a les coincidències.

L'edifici —un pis del qual l'ocupaven la tia Halé, Vassif i madò Esma, la minyona, mentre que en un altre hi vivien l'oncle Melih i la tia Suzan (i anys enrere Ruya)— estava situat en un carrer apartat del barri de Nixantaixi, un «carrer de suburbi». Com que només era a tres carrers de distància i a cinc minuts a peu de

la comissaria, de la botiga de l'Aladí i de l'avinguda, d'altres no haurien pas emprat aquell qualificatiu, però per als qui vivien en aquells dos pisos superposats, aquell carrer, del qual seguien sense cap interès el traçat, des d'un solar fangós i d'un hort on encara es veia un pou, fins a la calçada empedrada a l'albanesa, i després a la romana, no podia formar part del centre del barri. I tampoc els carrers adjacents, que no els semblaven gens interessants. A l'època en què s'havien vist obligats a vendre l'un rere l'altre els pisos de l'edifici Cor de la Ciutat, que havia constituït el centre de gravetat del seu univers geogràfic i també del seu univers sentimental, i en què per fi havien comprès que havien d'abandonar aquella casa «que dominava tot Nixantaixi», segons l'expressió de la tia Halé, i esdevenir llogaters d'uns pisos «miserables», des dels primers dies després d'instal·lar-se en aquell edifici vetust, situat en un racó perdut i desolat de la simetria geogràfica que ells portaven a dintre —i potser també per aprofitar l'ocasió que se'ls presentava de culpabilitzar-se els uns als altres, exagerant encara més la gravetat de la desgràcia que els colpia—, havien agafat el costum d'emprar sempre aquella expressió per referir-se a aquell carrer. El dia que havien deixat el Cor de la Ciutat per traslladar-se a una de les cases del «carrer de suburbi», tres anys abans de la seva mort, el bei Mehmet Sabit (l'avi), després d'haver-se acomodat en la seva butaca coixa, que formava el mateix angle que en l'antic pis amb la feixuga prestatgeria, sobre la qual havien posat la ràdio, però un angle diferent amb la finestra que donava al carrer, inspirat potser pel rossí hèctic que tirava el carro que havia transportat el mobiliari aquell dia, havia declarat:

—Ve-t'ho aquí: baixem del cavall i muntem un ase. Esperem que tot plegat no acabi malament.

Després havia fet girar el botó de la ràdio, sobre la qual ja havien col·locat el tapet de ganxet i el gos de porcellana adormit.

Tot això havia passat divuit anys abans. Però a les vuit del vespre, quan totes les botigues ja havien abaixat les persianes metàl·liques —tret del florista, el venedor de fruita seca i la tenda de l'Aladí— i queia aigüaneu per l'aire contaminat, carregat de gasos dels tubs d'escapament, de sutge i de pols, i que feia pudor de sofre i lignit, en veure els llums del vell edifici, Galip es va sen-

tir envaït, com en cadascuna de les seves visites, per la sensació que tots els records, relacionats amb aquella casa o amb els seus diversos pisos, que duia dintre seu, no corresponien únicament als darrers divuit anys. El que importava no era només l'amplària del carrer, ni tampoc el nom de l'edifici (a ningú de la família no li agradava pronunciar aquell nom), ni el seu emplaçament, sinó el sentiment que des de sempre, des d'un passat situat fora del temps, havien viscut sempre en habitatges superposats. Mentre pujava els graons de les escales (on, com sempre, dominava aquella olor tan característica, la fórmula de la qual havia estat establerta a partir de l'anàlisi que n'havia fet Galal en un article que havia desfermat la còlera de la família: s'hi distingien la pudor del celobert, pedra mullada, floridura, i oli i ceba recremats), Galip s'imaginava les escenes i les imatges que l'esperaven, les veia desfilar a tota velocitat, ben igual que un lector que fulleja amb impaciència les pàgines d'un llibre que ha llegit i rellegit.

Com que ja són les vuit, diu entre si Galip, trobaré l'oncle Melih instal·lat a la vella butaca de l'avi, llegint els diaris que ha portat del seu pis, com si no els hagués llegit encara, o potser perquè considera que les mateixes notícies poden tenir un sentit diferent segons l'altitud, o bé potser per donar-hi «un darrer cop d'ull abans que Vassif es posi a retallar-los». Aquella infortunada plantofa que es balanceja a la punta del seu peu animat d'un moviment frenètic, m'imaginaré que, com quan era petit, em llança un crit angoixat, que, amb un nerviosisme i una impaciència irreprimibles, em crida: «M'avorreixo, caldria fer alguna cosa,estic fastiguejat. Què podria fer...?» I sentiré que madò Esmà (a la qual ha fet fora de la cuina la meua tia, que vol fregir els seus famosos bunyols de vent amb tota tranquil·litat, sense cap intervenció inoportuna), mentre para taula, amb el seu Bafra —que per a ella no ha igualat mai els antics Yeni Harman— a la boca, ens pregunta: «Quants serem, aquesta nit?», com si no sabés la resposta a aquella pregunta i com si els altres fossin capaços de donar-li'n una que ella desconegués. L'oncle Melih i la tia Suzan, instal·lats a dreta i esquerra del receptor de ràdio, ben igual que l'avi i l'àvia anys enrere, i els meus pares davant d'ells, guardaran silenci en sentir la pregunta, i tot seguit la meua tia Suzan es girarà cap a madò Esmà i, amb una vaga esperança, li preguntarà:

«Vindrà, en Gelal, aquesta nit, madò Esmà?»; i com de costum, l'oncle Melih declararà: «Aquest noi no posarà mai seny, mai»; i llavors el meu pare, orgullós d'assumir la defensa del seu nebot davant l'oncle Melih, satisfet de mostrar-se més equilibrat, més conscient de les seves responsabilitats que no el seu germà gran, afirmarà amb bonhomia que ha llegit un dels darrers articles de Gelal. I quan, per afegir al plaer de defensar el seu nebot en presència del seu germà gran el de demostrar el seu saber en presència meva, el meu pare arrodoneixi totes les coses bones que dirà d'aquell article de Gelal sobre tal o tal problema nacional o sobre tal o tal fenomen social amb l'expressió «crítica positiva» (terme del qual Gelal seria el primer de burlar-se, si el sentia), i jo vegi que la meva mare (almenys tu no t'hi fiquis, mama!) assenteix amb el cap, ja que per ella, davant de la còlera de l'oncle Melih, és una obligació sortir en defensa de Gelal, i sempre amb el mateix preàmbul: «En el fons és un noi tan trempat...», no podré aguantar-me més i, tot i saber que són incapaços d'assaborir i comprendre com jo els articles de Gelal, els farà inútilment la pregunta: «Heu llegit el seu article d'avui?»; i aleshores sentiré que l'oncle Melih, per bé que el diari que té a la falda estigui obert per la pàgina de l'article del seu fill, pregunta: «Quin dia som, avui?», o bé em respon: «Cada dia li publiquen un article? No, no l'he llegit!», i el meu pare afirmarà: «No em sembla bé que utilitzi un to groller quan parla del primer ministre!», i la meua mare afegirà: «Encara que no tingui cap respecte per les seves opinions, hauria de respectar la personalitat d'un escriptor!», en una frase estrambòtica que no ens permetrà entendre si dóna la raó al primer ministre, al meu pare o a Gelal, i encara sentiré declarar a la tia Suzan, encoratjada per la imprecisió d'aquesta darrera afirmació: «Les seves idees sobre l'eternitat i sobre l'ateisme, i també sobre el tabac, em recorden els francesos», i així desviarà la conversa cap als cigarrets. I tan bon punt jo vegi que es reprèn la sempiterna discussió entre l'oncle Melih i la minyona («Madò Esmà, com t'haig de dir que els teus cigarrets em provoquen accessos d'asma?!») «Si és així, bei Melih, tu hauries de ser el primer de deixar de fumar!», i quan madò Esmà, encara sense decidir el nombre de coberts que ha de posar, agafi les tovalles i les desplegui en l'aire, com si estengués un llençol net sobre un llit, i en

contempli la caiguda lenta, amb el cigarret sempre al bec, jo abandonaré l'estança. A la cuina, envaïda pel fum amb olor de pasta fresca, de formatge i d'oli calent, sola, com una bruixa que fes bullir en un calderó algun elixir secret (amb un mocador al cap per protegir-se els cabells), la tia Halé, atrafegada posant els bunyols a la paella amb l'esperança de guanyar-se en recompensa el meu interès i el meu afecte, fins i tot d'obtenir un petó, s'afanyarà a ficar-me a la boca un bunyol cremant i em preguntarà: «És massa calent?», i jo ni tan sols podré contestar-li, llagrimejant de dolor. Tot seguit, passaré a l'estança on anys enrere l'avia ens donava lliçons de lectura, de càlcul i de dibuix a Ruya i a mi; on l'avi i ella passaven les seves nits d'insomni, sota els seus edredons blaus; on, quan ells van haver mort, es va instal·lar Vassif amb els seus estimats peixos japonesos, i on el trobaré a ell amb Ruya. Estaran contemplant els peixos, o bé la col·lecció de retalls de diaris o de revistes de Vassif. M'hi afegiré i durant una bona estona no ens direm res, Ruya i jo, com per evitar posar en evidència el fet que Vassif sigui sord i mut, i, emprant el llenguatge de gestos dels braços i de les mans que havíem inventat i perfeccionat entre tots tres, imitarem, Ruya i jo, una escena d'una de les velles pel·lícules que hàgim vist recentment per televisió, o, si no hem vist cap escena per contar-li, li mimarem una escena del *Fantasma de l'Òpera*, que sempre emociona moltíssim Vassif, i la hi representarem amb un munt de detalls, com si acabéssim de veure un altre cop la pel·lícula. Una mica més tard, quan Vassif ens haurà girat l'esquena, perquè té molt més tacte que tots els altres o perquè s'haurà acostat als seus estimats peixos, Ruya i jo ens mirarem, i aleshores, com que no t'he vist des d'aquest matí i com que no hem intercanviat ni una paraula des d'ahir al vespre, et diré: «Com estàs?», i tu em respondràs com sempre: «Bé, bé», i jo meditaré una bona estona sobre els sobreentesos, voluntaris o no, d'aquestes paraules, i, per tal de dissimular la inutilitat de les meves reflexions, et faré una altra pregunta, com si no sabés que encara no has començat la traducció de la novel·la policíaca que un dia em vas dir que faries, com si ignorés que has passat el dia gaudint, fullejant les teves velles novel·les negres, de les quals no n'he pogut llegir mai ni una. I et diré: «Què has fet avui, Ruya? Què has fet?»

En un altre dels seus articles, Gelal havia proposat una altra fórmula: hi afirmava que la majoria de les escales de les cases dels «carrers de suburbi» fan pudor d'all, floridura, calç, carbó, oli cremat i son... Abans de tocar el timbre, Galip va pensar: «Preguntaré a la Ruya si ha estat ella qui m'ha telefonat tres vegades aquest vespre.»

La tia Halé va obrir la porta.

—Oh! I on és la Ruya? —va preguntar.

—Encara no és aquí? —va dir Galip—. No li has trucat?

—Sí, però no ha contestat ningú —va fer la tia Halé—. De manera que he pensat que ja l'havies avisada tu.

—Potser és a dalt, a casa del seu pare —va dir Galip.

—El teu oncle i la teva tia ja fa estona que han baixat —va dir la tia Halé.

Hi va haver un silenci.

—Segurament és a casa —va dir a la fi Galip—. Corro a buscar-la.

—No ha contestat ningú, a casa vostra —va repetir la tia Halé, però Galip ja baixava les escales.

—Bé, però afanya't! —va fer la tia Halé—. Madò Esma ja ha posat els teus bunyols a la paella! —li va cridar.

Galip avançava a bon pas, amb els faldons de l'abric, que ja tenia nou anys (un altre tema per a un article de Gelal), alçats pel vent fred, que s'emportava l'aiguaneu a rufagades. Un dia havia calculat que, en lloc de dirigir-se cap a l'avinguda, i si seguia fins al cap del carrer fosc passant per davant de l'adrogueria ara ja tancada, de l'obra del sastre amb ulleres, que encara treballava, i dels soterranis on vivien els porters, sota la feble claror dels rètols que exalçaven els mèrits de la Coca-Cola o de diverses marques de mitges de niló, no trigaria ni dotze minuts a anar des de l'edifici on vivien els seus oncles i les seves tietes fins a casa seva. Quan va arribar novament a casa de la tia Halé, després de tornar pels mateixos carrers i les mateixes voreres (el sastre enfilava l'agulla, amb la mateixa peça de roba sobre el mateix genoll), havien passat exactament vint-i-sis minuts. A la seva tia Suzan, que li va obrir la porta, i després als altres, que ja es disposaven a ocupar els seus llocs al voltant de la taula, els va explicar que Ruya havia agafat un refredat, que estava malalta i que s'havia quedat adormida,

atordida per un excés d'antibiòtics (s'havia empassat tot el que havia trobat dins els calaixos), i que, tot i que havia sentit sonar el telèfon, no havia pogut aixecar-se per contestar, de tan cansada com se sentia; encara estava mig adormida, no tenia gens de gana i, des del seu llit de malalta, enviava petons a tothom.

Sabia de sobres que les seves paraules desvetllarien en tots els presents la mateixa imatge (la de la pobra Ruya en el seu llit de dolor), i també havia previst el debat filològic i farmacològic que suscitarien: tots els noms d'antibiòtics, de penicil·lina, de xarops i de pastilles contra la tos, de càpsules i píndoles antigripals, anticoagulants o analgèsics que es venen a les farmàcies del país, i també els de les vitamines amb què obligatòriament s'han d'acompanyar —de la mateixa manera que s'afegeix nata a un pastís— van ser enumerats amb un accent que els turquitzava introduint-hi un munt de vocals; i la seva posologia curosament indicada. En altres circumstàncies, Galip hauria assaborit com un bon poema aquell festí de pronúncies creatives i de medicina d'aficionats, però tenia dins el cap la imatge de Ruya, ajaguda en el seu llit de dolor, una imatge de la qual ja no podria assegurar mai en quina proporció era real o imaginària. Alguns detalls —el peu de Ruya, malalta, sortint per sota de l'edredó; els seus clips per als cabells, escampats pels llençols— semblaven ben autèntics, però altres imatges —els cabells estesos sobre el coixí, per exemple; o, a la tauleta de nit, el garbuix de caps de medicaments, el got, la gerra i els llibres— semblaven trets d'una pel·lícula de la qual Ruya imités una escena, o d'una de les novel·les mal traduïdes que ella devorava, ben igual que rosegava sense parar els pistatxos que comprava a ca l'Aladí. Quan, més tard, Galip va contestar amb breus respostes a les preguntes inquisidores dictades per l'afecte familiar, va donar mostres d'una extrema meticulositat a l'hora de distingir les imatges verídiques de Ruya d'aquelles que ell s'havia inventat: va fer la tria amb la minuciositat dels detectius de les novel·les policiaques que tant va procurar imitar posteriorment.

Sí, en aquell mateix instant (quan ja eren tots a taula), sens dubte Ruya s'havia tornat a submergir en el son; no, no tenia gana, era completament inútil que la tia Suzan es prengués la molèstia de preparar una sopa. No, Ruya no havia volgut que vin-

gués aquell metge a qui podia a all l'alè i el maletí del qual feia una ferum d'adoberia que empestava; no, aquell mes tampoc no havia anat al dentista; era veritat, Ruya sortia molt poc, darrerament, passava els dies a casa, entre quatre parets. I avui? No, no havia sortit pas; l'has vista pel carrer?; doncs bé, havia sortit, no n'havia dit res a Galip; sí, sí, li n'havia parlat; on l'has vista?; havia anat fins a la merceria, a comprar botons, uns botons violetes, passant per davant de la mesquita, ho havia dit a Galip, és clar, i havia agafat fred, evidentment, amb el temps que fa; tossia, sí, i a més, és clar, fuma un paquet al dia; sí, estava molt pàl·lida; i és clar, Galip no veia pas com n'estava ell, també, de pàl·lid. I quan pensaven posar fi a aquella manera de viure tan malsana?

Abric, botons, bullidor. Per què li havien vingut a la memòria aquells tres mots, després de l'interrogatori familiar? Galip no s'ho va preguntar fins més tard. En un dels seus articles, escrit en un paroxisme barroc de còlera, Gelal afirmava que les zones obscures que s'amaguen ben bé al fons dels cervells no existeixen en nosaltres, sinó en els personatges de les novel·les i de les pel·lícules pretensives i incomprensibles del món occidental, que no hem après mai a imitar. (Gelal acabava de veure *De sobte, l'últim estiu*, on Elizabeth Taylor no aconseguia arribar a la «zona obscura» de Montgomery Clift.) Quan descobrís el museu i la biblioteca que Gelal s'havia fet, Galip comprendria que el seu cosí, sota la influència de certs llibres de psicologia, adornats amb uns quants detalls lleugerament pornogràfics, havia escrit un munt d'articles que ho explicaven tot —inclosa la nostra miserable existència— a partir d'aquelles zones obscures tan inquietants com incomprensibles.

Amb la intenció de canviar de conversa, i esgarrifat de la desimboltura que li proporcionava el costum, Galip es disposava a dir: «En el seu article d'avui...», però va enunciar la idea que, tot d'un plegat, li havia passat pel cap:

—Tia Halé, m'he descuidat de passar per la botiga de l'Aladí —va exclamar.

Els altres tiraven les nous, picades a mà en el gran morter heretat de la confiteria, al gran plat de carbassa confitada que madò Esmà acabava de servir amb mil precaucions, com si portés un nadó ataronjat dins el seu bressol. Un quart de segle abans, Galip

i Ruya havien descobert que aquell morter ressonava com una campana, quan el colpejaven amb el mànec d'una cullera: *txin, txin!* («Encara no us heu destrossat prou les orelles, amb aquest xivarri de sagristà?») Senyor, com li costava empassar-se les seves cullerades, aleshores! Era ben evident que les nous picades no arribarien per a tothom; quan el bol violeta va passar de mà en mà, la tia Halé va tenir la delicadesa de servir-se la darrera («No em ve gaire de gust»), però llavors va donar un cop d'ull al fons del bol i tot d'un plegat es va posar a llançar imprecacions contra un comerciant, un dels seus antics competidors en l'ofici, que de sobte li havia semblat responsable no només del bol buit, sinó de totes les desgràcies de la família: estava decidida a presentar una denúncia contra ell a la comissaria. I tanmateix, tots tenien por de la comissaria i de la policia, com si es tractés d'aparicions vestides de blau marí. Arran d'un article en el qual afirmava que la zona obscura del nostre subconscient estava constituïda per la comissaria, Gelal havia hagut de comparèixer davant el jutge per respondre a un plec de càrrecs presentat per un bòfia de la mateixa comissaria... El telèfon va sonar. Amb un posat més seriós que mai, el pare de Galip va despenjar l'auricular. Ens truquen de la comissaria, va pensar Galip. Mentre el seu pare, alhora que contestava al telèfon, anava guaitant amb mirada inexpressiva tot el que l'envoltava —l'empaperat de les parets, amb els botons verds entre fullatges, era exactament igual que el de l'antic pis, cosa que els consolava força; la família, encara asseguda a taula; l'oncle Melih, que tenia un accés de tos; Vassif, que semblava escoltar la conversa telefònica, encara que fos sord, i els cabells de la seva dona (que, després de múltiples tenyides, ara eren del mateix color que els de la bella tia Suzan)—, Galip, que, com tots els altres, només sentia una meitat de la conversa telefònica, mirava d'endevinar la identitat d'aquell qui hi aportava l'altra meitat. «Deu ser algú que busca la Ruya», havia pensat de primer.

—No és aquí, senyora, no ha vingut. Amb qui tinc l'honor de parlar? —deia el seu pare—. Gràcies. Sóc el seu oncle. Malauradament, aquesta nit no és amb nosaltres...

—Era per a en Gelal —va dir després de penjar. Semblava satisfet.— Una de les seves admiradores. Una persona d'una certa edat. Algú distingit, això es nota. El seu article li ha agradat molt.

Desitjava parlar amb en Gelal. M'ha demanat la seva adreça i el seu número de telèfon.

—De quin article parlava? —va preguntar Galip.

—Saps una cosa, Halé? És estrany —va afegir el seu pare—. La veu d'aquesta dona s'assemblava molt a la teva.

—Que la meua veu s'assembla a la d'una vella és la cosa més normal del món! —va fer la tia Halé. De sobte, el seu coll violaci es va estirar com el d'una oca:— Però el cas és que no s'assembla gens ni mica a la d'ella!

—I com ho saps?

—Ho sé perquè aquesta persona tan distingida, com tu dius, ja ha telefonat aquest matí. I no és pas una senyora. La seva veu era la d'una vella bruixa que s'esforçava per parlar com una senyora! Fins i tot hauria dit que es tractava d'un home que imitava la veu d'una vella!

Aleshores, el pare de Galip va plantejar una qüestió: Com era que aquella anciana senyora sabia el seu número de telèfon? Li ho havia preguntat, Halé?

—No, no n'he sentit cap necessitat —va declarar la tia Halé—. Ja no em sorprèn res, d'en Gelal, d'ençà del dia que va començar a treure'ns els drapets al sol al seu diari, com si escrivís un fullotó sobre les proeses d'unsampions de lluita; crec que és capaç d'haver posat el nostre número de telèfon en un d'aquests articles en què es fot de nosaltres, perquè els seus encuriosits lectors encara puguin xalar més. D'altra banda, quan penso en els disgustos que va donar als meus pobres pares, em dic que l'única cosa que encara em podria sorprendre no seria pas el fet que hagués donat el nostre número de telèfon a tothom, no, sinó saber per fi per què ens detesta tant, després de tots aquests anys...

—Ens odia perquè és comunista —va declarar l'oncle Melih encenent un cigarret, orgullós d'haver-se dominat la tos—. Quan per fi van comprendre que no aconseguirien enganyar els obrers i el poble, els comunistes van intentar engalipar els militars per empènyer-los a fer una revolució bolxevic en forma de revolta de geníssers. I amb els seus articles, que fan pudor de sang i d'odi, Gelal va ser l'instrument d'aquella il·lusió.

—I ara! Exageres una mica, no?

—N'estic al corrent. La Ruya m'ho va contar tot —va decla-

rar l'oncle Melih, que va esclafir a riure però no va tornar a tossir—. Si sembla que fins i tot es va posar a estudiar francès, perquè havia cregut en la promesa que li havien fet de nomenar-lo ministre d'Afers Estrangers del nou ordre bolxevicogenís *alla turca* que havia d'instaurar-se després d'aquell cop d'estat militar. O bé ambaixador a París! Us confesso que, al començament, fins i tot em va produir una certa satisfacció la idea que aquelles il·lusions revolucionàries poguessin ajudar el meu fill a fer progressos en el seu coneixement del francès, ja que només havia pogut aprendre una llengua estrangera perquè s'havia passat tota la joventut freqüentant únicament brètols. Però va dur les coses tan lluny, que vaig prohibir a la Ruya que veiés el seu germà.

—Però això no va arribar a passar mai, Melih —va protestar la tia Suzan—. La Ruya i en Gelal no han deixat mai de veure's, d'estimar-se com si realment fossin germans, i no només germanastres.

—Tot va anar com jo he dit, però ja era massa tard —va dir l'oncle Melih—. Com que no va aconseguir enganyar la nostra nació ni el nostre exèrcit, la va prendre amb la seva germana. I així va ser com la Ruya es va fer anarquista. Si el meu petit Galip no hagués estat allà per treure-la d'aquell cau de rates, d'aquell niu de bandarres, només Déu sap on seria, ara, la Ruya. Sens dubte no seria pas a casa seva, dins el seu llit!

Galip s'examinava les ungles mentre pensava que tots s'imaginaven la pobra Ruya, malalta, al seu llit, i es preguntava si l'oncle Melih podria afegir una nova recriminació a la llista de retrets que establia cada dos o tres mesos.

—Potser seria a la presó, perquè no és tan prudent com en Gelal —va prosseguir l'oncle Melih, emocionat per la seva explicació i sense parar atenció als «Déu nos en guard!» que esclataren al seu voltant—. Potser s'haurien afegit a aquells bandits, en Gelal i ella. La pobra Ruya potser hauria acabat per freqüentar els gàngsters de Beyoglu, els traficants d'heroïna, els caïds dels clubs nocturns, els bielorussos cocaïnòmans i tots aquells ambients de disbauxa on s'introduïa el seu germà amb l'excusa dels reportatges. Ens hauríem vist obligats a anar a buscar la nostra filla entre els turistes anglesos que vénen a Istanbul a satisfer els seus gustos vergonyosos, els homosexuals entusiasmats amb els lluitadors de

grecoromana i els fulletons que en parlen, els americans que participen en orgies als banys turcs; entre els estafadors; entre les nostres estrelles de cinema, que a qualsevol país d'Europa serien incapaces d'exercir, ja no dic l'ofici d'actriu, sinó ni tan sols el de puta; entre els oficials expulsats de l'exèrcit per corrupció o malversació de fons públics; entre els cantants transvestits amb la veu cascada a causa de les malalties venèries; entre aquelles belleses dels barris baixos que intenten fer-se passar per dames de la bona societat... Digues-li que es prengui Isteropiramicina.

—Què? —va preguntar Galip.

—És el millor antibiòtic contra la grip. Juntament amb el Becozime Forte. Una càpsula cada sis hores. Quina hora és? Creus que es deu haver despertat?

La tia Suzan va afirmar que segurament Ruya dormia. I, com tots els presents, Galip es va imaginar Ruya adormida al seu llit.

—Ah, no! —va exclamar madò Esmà, que doblegava curosament les tovalles sempre condemnades a les taques, ja que no només servien de tovalles: n'empraven les vores com a tovalló, per torcar-se la boca al final dels àpats, lleig costum que havien heretat de l'avi i que no havien pogut treure's mai, malgrat les protestes de l'àvia—. No! No permetré que es parli d'en Gelal en aquests termes, en aquesta casa! El meu petit Gelal s'ha convertit en un gran home!

Segons l'oncle Melih, era a causa de les seves idees polítiques que el seu fill, que ja tenia cinquanta-cinc anys, no es preocupava mai del seu ancià pare, que ja en tenia setanta-cinc, no revelava a ningú la seva adreça a Istanbul, per tal que ningú de la família —ni tan sols la seva tia Halé, sempre la primera a perdonar-li-ho tot— no pogués localitzar-lo, ocultava a tothom els números dels seus diversos telèfons i fins i tot arribava a desconnectar l'aparell. Galip es va torbar només de pensar que d'un moment a l'altre els ulls del seu oncle començarien a vessar llàgrimes, unes llàgrimes provocades més pel costum que no pas per la tristesa. Però va passar una cosa ben diferent, igual de penosa. Passant per alt els vint-i-dos anys que separaven els dos cosins, l'oncle Melih va repetir una vegada més que ell sempre havia somiat de tenir un fill com Galip, un noi tan madur, tan assenyat, tan raonable com ell...

Vint-i-dos anys enrere (Gelal, doncs, tenia aleshores l'edat ac-

tual de Galip), en una època en què creixia amb una rapidesa que el sumia en la confusió i en què les seves mans i els seus braços li feien cometre mil malapteses —si l'una era mortificant, l'altra encara més—, quan havia sentit aquelles paraules per primer cop i havia somiat veure fer-se realitat aquell desig, Galip havia pensat immediatament a escapar-se dels àpats del vespre, incoloros i insípidos, compartits amb els seus propis pares, en els quals cadascun d'ells clavava la mirada en un punt invisible, enllà de les parets que envoltaven la taula amb els seus angles rectes. (La seva mare: «Queda una mica de verdura amb oli del dinar. Te'n poso?» Galip: «No, gràcies.» La seva mare: «I a tu?» El seu pare: «A mi, què?») I s'havia imaginat assegut cada vespre a taula en companyia de l'oncle Melih, la tia Suzan i Ruya. I encara s'imaginava moltes altres coses, que li produïen vertigen: la bella tia Suzan, que de vegades ell veia amb una camisa de dormir blava, quan pujava al pis de l'oncle, el diumenge al matí, per jugar amb Ruya al «passadís secret» o a «no he vist res», esdevenia la seva mare (seria força millor així); l'oncle Melih, del qual adorava les històries d'Àfrica i les anècdotes relacionades amb la seva professió d'advocat, esdevenia el seu pare (era, si més no, preferible); i com que Ruya i ell tenien la mateixa edat, es transformaven en bessons (en allò vacil·lava, quan examinava les conseqüències terribles que podia comportar aquella situació).

Un cop desparada la taula, Galip va explicar que uns senyors de la BBC buscaven Gelal, i que encara no l'havien trobat; contràriament al que s'esperava, però, aquella notícia no va revifar els comentaris sobre el fet que Gelal ocultés a tothom les seves diverses adreces i els seus números de telèfon, el nombre dels quals suscitava rumors de tota mena sobre l'emplaçament dels seus pisos i sobre les maneres de descobrir-los. Algú va dir que nevava: immediatament tots es van aixecar de taula i l'un rere l'altre van enretirar les cortines amb el mateix gest de la mà, per donar una ullada al carrer cobert per una fina capa blanca en la nit glacial, abans d'anar a instal·lar-se a les seves butaques respectives. Una neu ben neta, silenciosa. (La repetició d'una escena utilitzada per Gelal: més per burlar-se de la nostàlgia que els seus lectors sentien per «Les nits dels Ramadans d'antany» que no pas per compartir-la.) Galip va seguir Vassif, que es retirava a la seva habitació.

Vassif va seure a la vora del llit, i Galip es va instal·lar davant seu. Vassif va passar-se una mà pels cabells blancs i la va abaixar fins a l'espatlla:

—La Ruya? —Galip es va colpejar el pit amb el puny i va fer com si estossegués fins a perdre l'alè.— Tus, està malalta! —Tot seguit va ajuntar les mans i en va fer un coixí per recolzar-hi el cap.— És al llit.

Aleshores Vassif va treure una gran capsa de cartó de sota el llit: una selecció dels retalls de diaris i revistes que col·leccionava des de feia cinquanta anys; els més interessants, sens dubte. Galip va anar a seure al seu costat. Es van posar tots dos a contemplar els retalls que treien a l'atzar de la capsa, ben bé com si Ruya fos allà, asseguda a l'altre costat de Vassif, com si riguessin tots tres dels retalls que els mostrava: per anunciar una crema d'afaitar de feia més de vint anys, el somriure blanc d'escuma d'un jugador de futbol molt cèlebre, mort posteriorment d'una hemorràgia cerebral després de rematar de cap un còrner; el cadàver del líder iraquíà Kassim, reposant amb el seu uniforme ensangonat, després del cop d'estat militar; una il·lustració que representava el crim de la plaça de Xixli, que va causar un gran rebombori a l'època (el coronel comprèn, al cap de vint anys, una vegada ja retirat, que la seva dona l'enganya, i cus a trets la seva jove esposa i el periodista seductor, el qual espiava des de feia dies, deia Ruya imitant les veus del teatre radiofònic); el primer ministre Menderès perdonant la vida al camell que els seus seguidors es disposaven a degollar en honor seu, i, en segon pla, Gelal jove reporter, mira cap a una altra direcció, ben igual que el camell. Quan anava a aixecar-se per marxar cap a casa seva, Galip va veure dos vells articles que Vassif acabava de treure de la capsa. Es tractava de «La botiga de l'Aladí» i «La història del botxí i del cap que plorava». Ja tenia alguna cosa per llegir durant la nit d'insomni que l'esperava! No li va caldre gesticular gaire perquè Vassif els hi deixés. El seu refús de la tassa de cafè que madò Esma li ofería va ser rebut per tothom amb comprensió. La qual cosa significava que l'expressió «la meva dona està malalta i sola a casa» se li havia gravat ben bé a la cara. Es va aturar un moment al llindar de la porta. Fins i tot l'oncle Melih se'n feia el càrrec:

—Sí, sí, val més que se'n vagi.

La tia Halé es va inclinar sobre Carbó, que tornava del carrer cobert de neu. «Digues-li que desitgem que es posi bona ben aviat! Fes-li un petó de part nostra! Que passi una bona nit!», van tornar a cridar els altres des del menjador.

Tot anant cap a casa, Galip va topar el sastre amb ulleres, que abaixava la persiana metàl·lica del seu obrador. Es van saludar a la claror del fanal, del qual penjaven caramells, i es van posar a caminar al mateix pas.

—Se m'ha fet tard. La meva dona m'espera a casa —va dir el sastre, potser per rompre el silenci exagerat de la neu.

—Fa fred —li va dir Galip al seu torn.

Parant l'orella al cruixit de la neu sota els seus peus, van continuar caminant l'un al costat de l'altre fins que va aparèixer la casa a la cantonada, amb la dèbil claror del llum de la tauleta de nit del dormitori a l'angle de l'edifici, a dalt de tot. Al carrer hi queien adés tenebres, adés neu.

Els llums del saló estaven apagats; i els del corredor, encesos, tal com els havia deixat Galip en sortir. Un cop a casa, va posar aigua a escalfar per fer-se te; es va treure l'abric i la jaqueta, els va penjar als seus penjadors, va anar al dormitori, on es va treure les sabates xopes, a la pàl·lida claror del llumet de la tauleta de nit. Després va seure davant la taula del menjador i va rellegir la carta que Ruya li havia deixat abans d'abandonar-lo. Aquella carta, que havia estat escrita amb el bolígraf verd que hi havia damunt la taula, era encara més breu que en el seu record: només dinou paraules.